

Tömösváry Zsigmond Globális vagy regionális hatalom Oroszország?

(Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2025.

ISBN: 978-963-653-204-8 nyomtatott; ISBN 978-963-653-205-5 ePDF;

ISBN 978-963-653-206-2 ePub)

A Ludovika Egyetemi Kiadó 2025-ben jelentette meg Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok¹ *Globális vagy regionális hatalom Oroszország?* című könyvét. Az Oroszországi Föderációt (a továbbiakban Oroszország) és a posztszovjet térséget saját szakmai/katonadiplomáciai tapasztalataiból ismerő és értő katona/diplomata/kutató tudományos munkássága legfontosabb tanulmányait rendezte össze egy kötetbe.

Tömösváry Zsigmond 1993-ban kezdte meg moszkvai katonadiplomáciai szolgálatát. Hazatérve Magyarországra, szakértő cikkeivel folyamatosan segítette a hadtudományok kutatóit, oktatóit, hallgatóit Oroszország geopolitikai gondolkodása és fejlődése, törekvései, bel-, nemzeti-ségi-, kül- és biztonságpolitikájának jobb megértésében. Tudományos pályája megkoronázásaként 2003-ban megvédte doktori disszertációját és a hadtudományok PhD fokozatosá lett.

A most megjelent kötet szerves folytatása a Zrínyi Kiadónál 2017-ben megjelent *A hagyományok árnyékában – Egy katonadiplomata visszaemlékezései* című munkának, valamint a 2024-ben a napvilágot látott *Ez is Oroszország* című műnek,² amely történelmi távlatokon keresztül elemezte és értékelte az orosz geopolitikai gondolkodást, a hadelmélet egyes kérdéseit, valamint az ország kül- és biztonságpolitikáját.

Oroszország a világ legnagyobb területű országa (17 098 242 millió km², népessége 143 394 000 fő),³ amelyet a viharos történelme, a 20. század vége és a 21. század eseményei tesznek számunkra különösen érdekessé és aktuálissá. A 2022. február 24-e óta, azaz immár négy éve folyó orosz–ukrán háború miatt rendkívül időszerű téma, és nagy érdeklődésre tarthat számot.

1 Tömösváry Zsigmond nyugállományú dandártábornok. A szerző 1947. június 2-án született, 1969-ben végzett a Kossuth Lajos Katonai Főiskola felderítő szakon, majd 1980-ban a Moszkvában a Katonapolitikai Akadémián szerzett diplomát. Orosz nyelven tolmács, német nyelven felsőfokon beszél. 1993–1998 között katonai és légügyi attasé a Magyar Köztársaság moszkvai nagykövetségén. Kutatási területe: Az Oroszországi Föderáció biztonságpolitikája, Oroszország és a NATO, illetve Oroszország és az Európai Unió kapcsolatai, e kapcsolatok hatása Közép-Európa, s benne Magyarország biztonságára. Eddigi munkássága során 8 könyv, 7 könyvfejezet, számos tanulmány szerzője. Tagja számos hazai társaságnak, többek között: Felderítő Társasága Egyesület elnöke, Magyar Hadtudományi Társaság Biztonságpolitikai Szakosztály tagja. Korábban a MK KFH Tudományos Tanács elnöke, az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottság elnökhelyettese, a ZMNE Doktori Tanács tagja volt.

2 Tömösváry Zsigmond: *Ez is Oroszország*. London, GlobeEdit, 2024. 285 oldal. ISBN: 978-620-6-80081-1

3 CIA World Factbook 2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/factsheets/#geography>; World Population Review 2025, <https://worldpopulationreview.com/> (Letöltés ideje: 2026. január 11.).

A tanulmánykötet arra a kérdésre keresi a választ, hogy a Szovjetunió széthullása után, utódállamként az Oroszországi Föderáció a 21. században globális nagyhatalomként, vagy inkább regionális befolyással rendelkező államként értelmezhető. A kötet aktualitását az adja, hogy Oroszország kül- és biztonságpolitikája, katonai fellépései és gazdasági mozgástere meghatározó módon formálja az európai és globális biztonsági környezetet. Jól mutatják ezt a NATO változó stratégiai koncepciói és az orosz–ukrán háború kitörése óta tartott NATO csúcstalálkozók dokumentumai. Az orosz invázió másnapján, február 25-én a virtuális térben találkoztak a NATO tagországok állam- és kormányfői. Ezt 2022. március 24-én a brüsszeli,⁴ majd június 28–30-án a madridi csúcsertekezlet követte. Itt fogadták el a Szövetség hidegháború utáni negyedik stratégiai koncepcióját. A madridi NATO csúcsertekezleten elfogadott stratégiai koncepció és a zárónyilatkozat szerint „az Oroszországi Föderáció jelenti a legjelentősebb és legközvetlenebb fenyegetést a szövetségesek biztonságára, valamint az euroatlanti térség békéjére és stabilitására.”⁵ Legutóbb, a biztonsági fenyegetéseket és kihívásokat tagláló 2025. évi hágai csúcsertekezlet zárónyilatkozata szerint is hosszú távú fenyegetést jelent az euroatlanti biztonságra Oroszország.

A könyv hiánypótló, a múlttól a jelenkornak szól, azért is különösen fontos, mert tizenöt korábban megjelent cikkből és tanulmányból áll, a terjedelme 288 oldal. Fontos erénye, hogy az egyes tanulmányoknál megtaláljuk a vonatkozó szakirodalmat és forrásokat, a hivatkozó és magyarázó jegyzetapparátus segítségével pedig értékes információt szerezhetünk az egyes témakörökben való elmélyüléshez.

A könyv mottójául szolgáló, Fjodor Ivanovics Tyutcsjev orosz költőtől származó idézet („Oroszországot, ész, el nem éred; méter, sing sose méri fel: külön úton jár ott az élet – Oroszországban hinni kell!”)⁶ alapjaiban segíti elő az orosz lélek és gondolkodás megértését. Az ún. birodalmi gondolkodás megértéséhez I. Péter és II. Katalin uralkodásának időszakáig nyúlik vissza a szerző. Különösen értékes, egyben a tanulmánykötet történeti alapoását is szolgálja Pjotr Alekszandrovics Rumjancev hadvezéri tevékenységének, valamint hadtudományi és hadelméleti munkásságának bemutatása és értékelő elemzése. Ő volt az, aki az orosz hadseregben használatos alapszabályzatok döntő többségét kidolgozta és azok gyakorlati alkalmazásával a cári hadsereg a korabeli Európa egyik számottevő, jelentős hadseregévé vált.

A birodalmi gondolkodás, a geopolitikai törekvések megértése a pravoszláv egyház szerepvállalása, – amely a kezdetektől komoly támaszt jelentett a fejedelmi, cári és később az újkori Oroszország mindenkori vezetői számára – az állam és a hadsereg kapcsolatának elemzése nélkül elképzelhetetlen. Az állam és a pravoszláv egyház kapcsolatával foglalkozó tanulmány bemutatja az egyes időszakokban a hatalom és egyház viszonyát, mi az, amit eltűrt, vagy üldözött a mindenkori állam, és milyen szimbiózis, együttműködés jellemezte/jellemzi a kapcsolatot, felismerve az egyház fontosságát, a pravoszláv egyház támogatásában rejlő hatalmas erőt.

Meghatározó fontosságúak az Oroszországot, mint globális tényezőt, valamint az európai rakétavédelmi rendszert elemző/értékelő tanulmányok. A hatalmas, két kontinensre kiterjedő

4 Statement by NATO Heads of State and Government, Brussels, 24 March, 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm (Letöltés ideje: 2026. 01. 20.).

5 „The Russian Federation is the most significant and direct threat to Allies’ security and to peace and stability in the Euro-Atlantic area.” In: NATO 2022 Strategic Concept, Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid 29 June 2022. <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept.pdf> (Letöltés ideje: 2026. 01. 10.).

6 Szabó Lőrinc fordítása. „Умом Россию не понять, Аршином общим не измерить, У ней особенная статья. В Россию можно только верить.” http://enciklopedia.fazekas.hu/memo/Fjodor_Ivanovics_Tyutcsjev.htm (Letöltés ideje: 2026. 01. 10.).

ország/birodalom – mintegy 170 néppel és etnikai népcsoporttal – nemzetiségi politikájával foglalkozó tanulmány kiemelten fontos. Ez segít megérteni a Szovjetunió felbomlását követően az Oroszországi Föderáció határain kívül élő/kívül került orosz nemzetiségű lakosság és az anyaország kapcsolatrendszerét. Az ötéves katonadiplomáciai tevékenység részleteibe, legfontosabb eseményeibe enged betekintést „A hagyományok árnyékában – Egy katonadiplomata visszaemlékezései” című írása. Tömösváry Zsigmond diplomáciai szolgálatteljesítésére 1993–1998 között egy olyan időszakban került sor, amikor jelentős és érdekes történelmi változások zajlottak Oroszországban és az egykori Szovjetunió utódállamaiban, az eseményeknek nemcsak Oroszország bel- és külpolitikájára, a magyar–orosz kapcsolatokra, hanem a világpolitikára is jelenetős hatást gyakoroltak.

Két tanulmány mutatja be az orosz biztonságpolitikai gondolkodást és annak fejlődését, amelynek megértését biztonságpolitikai dokumentumok (1993 és 2015 között megjelent katonai doktrínák, biztonsági koncepciók és biztonsági stratégiák) értékelő elemzése segíti. Ugyancsak két tanulmány segítségével mutatja be a szerző az Oroszországi Föderáció Információs Biztonsági Doktrínáját, ami a megjelenésekor a maga nemében egyedülálló volt. Fontos számkra, hogy a világ egyik vezető országa hogyan gondolkodik az információs hadviselésről, a korszerű háborúban szemben álló felek információs rendszerei elleni támadás lehetőségéről, amely új veszélyforrásként képes megbénítani mind a védelmi, mind pedig az ezeket támogató gazdasági rendszereket. Bár a két tanulmány 2001-ben jelent meg az *Új Honvédségi Szemlé*-ben, de az orosz–ukrán háború különös fontosságot ad a témának, és felértékeli a visszatekintést, annak érdekében, hogy jobban megértsük a napjainkban zajló folyamatokat.

Különleges írás – egy katonadiplomata főhajtása – a Németh Dezső vk. ezredes, az egykori moszkvai katonai attasé pályafutását bemutató tanulmány. Némethet 1948 utáni meghurcolták, B-listázták, majd koncepciók perben elítélték és kivégezték. Élete és sorsa példázza a magyar katonai elit és a tisztikar pályafutását.

A tanulmánykötet záró tanulmánya a nukleáris fegyverek alkalmazási elveinek alakulását elemzi a Szovjetunió és az Oroszországi Föderáció stratégiai dokumentumai alapján. A második világháború utáni bipoláris korszakban a nukleáris arzenál (nukleáris fegyverek és fegyverrendszerek) területén a két nagyhatalom között egy viszonylagos erőegyensúly alakult ki. Mindkét fél tudatában volt annak, hogy a másik rendelkezik annyi és olyan eszközzel, amellyel képes egy első csapást követő válaszcspás esetén olyan mértékű veszteséget okozni, ami helyrehozhatatlan pusztítást okoz és értelmetlenné teszi a további fegyveres küzdelmet mindkét fél számára. Ebben az időszakban az „egymás kölcsönös megsemmisítésének” elve képezte a kor nukleáris elrettentési stratégiájának alapját.

A szerző a tanulmányban az 1993. és 2000. évi katonai doktrínát, az 1997. és 2000. évi nemzeti biztonsági koncepciót, valamint a 2009. évi nemzeti biztonsági stratégiát veszi górcső alá. Ez utóbbi dokumentum – a 2008. évi dél-ozsét–grúz háború akkori aktualitása kapcsán – világosan megfogalmazza az Oroszországi Föderáció politikai céljait: az ország világhatalmi/globális pozícióinak visszaszerzését, az ország határozott és sokoldalú fejlődésének, valamint az ország területi sérthetetlenségének és szuverenitásának biztosítását. A dokumentum a NATO keleti irányú bővítéseit, valamint a külföldi hírszerző szolgálatok fokozódó tevékenységét már akkor is kockázatként értékelte. A 2022 februárja óta folyó orosz–ukrán háború kontextusában különösen fontos a 2009. évi nemzeti biztonsági stratégia nukleáris erővel kapcsolatos állásfoglalása, miszerint az Oroszországi Föderáció egyik legfontosabb feladata a visszatartás megvalósítása, annak érdekében, hogy bármilyen jellegű, Oroszország vagy a szövetségesei ellen irányuló agressziót (beleértve a nukleáris fegyverrel végrehajtottat is) megelőzzön. Ennek érdekében Oroszországnak olyan nukleáris erővel kell rendelkeznie, amely képes komoly veszteséget okozni bármely agresszor államnak vagy koalíciónak.

A könyv egyik fontos megállapítása, hogy Oroszország globális ambíciói gyakran nincsenek összhangban gazdasági és társadalmi erőforrásaival. Bár katonai és politikai értelemben

képes globális hatású lépésekre, befolyása sok esetben inkább regionális szintű, különösen a posztszovjet térségben. A szerző kiemeli, hogy Oroszország globális szerepfelfogása az identitásából és a stratégiai önértelmezéséből, nem csak objektív képességeiből ered.

Oroszország hatalmi pozíciója nem statikus, a katonai erő alkalmazásában vagy az energia-politikában globális súllyal rendelkezik, míg más dimenziókban korlátozott a hatalmi pozíciója. Ez az aszimmetrikus hatalomszerkezet jól magyarázza Oroszország konfliktusos viszonyát a nyugati intézményrendszerekkel és hozzáállását a nemzetközi rendhez. A könyv segít megérteni Oroszország és a nyugati országok, Oroszország és a NATO közötti feszültségeket is. Rávilágít arra, hogy az orosz külpolitika mögött nemcsak érdekek, hanem történelmi tapasztalatok és nagyhatalmi önkép is áll. A szerző elemző módon vizsgálja Oroszország lehetőségeit és korlátait, amely képes globális szinten hatni és zavarni/megkérdőjelezni a nemzetközi rendet, de hosszabb távon hatalma elsősorban regionális beágyazottságára/lehetőségeire és szerepére támaszkodik.

A tanulmánykötet a szerző bevezető gondolataival és a történelmi korszakok áttekintésével kezdődik. Tömösváry Zsigmond a cári birodalom, Oroszország történelmének bemutatását, értékelő elemzését, az orosz geopolitikai gondolkodás megértését egy Tyutsev idézettel kezdi „*Oroszországot, ész, el nem éred*”, és keretes szerkezetben ezzel is fejezi be. Két nyugalmazott nagykövet, akik Moszkvában együtt dolgoztak a kötet szerzőjével (Molnári Sándor és Dr. Horváth István Béla) ajánlásai méltó módon indítják/alapozzák meg a kötet mondandóját. A tanulmánykötet zárszavát Vajda József nyugalmazott tanácsos írta, – aki külszolgálatra idején szintén munkatársa/kollégája volt Tömösváry Zsigmondnak.

A Ludovika Egyetemi Kiadó elegáns könyvborítóval adta közre a könyvet, a Moszkva folyó partján fekvő, „Vodovzvodnaja basnya”, a Kreml délnyugati sarkán fekvő egyik kapubástya, a háttérben a Vörös-tér és Moszkva egyik ikonikus épületegyüttese, a Kreml látható.

A könyv mondanivalóját 8 ábra, 7 táblázat, 41 kép és tíz dokumentum (többek között Egyezmény a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztériuma és az Oroszországi Föderáció védelmi minisztériuma közötti kétoldalú katonai kapcsolatokról; Szervi utasítás a moszkvai katonai attasé számára) teszi szemléletesebbé. A könyv külön érdekességét képezik a szerző 1993–1998 között, moszkvai katonai és légügyi attaséként készített képei.

Összességében a *Globális vagy regionális hatalom Oroszország?* című könyv rendkívül időszzerű elemző munka. Hasznos olvasmány mind a nemzetközi kapcsolatok, mind a biztonságpolitika iránt érdeklődő szakemberek és hallgatók számára, és érdemi hozzájárulást nyújt az Oroszország globális szerepéről szóló szakmai diskurzushoz. A tanulmánykötet/könyv nagyon jól használható a nemzetközi kapcsolatok, a nemzetközi tanulmányok, a nemzetközi biztonság- és védelempolitika, valamint a politológia szakok alap- és mesterképzésében. Kiválóan használható a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar alap- és mester katonai szakjain, a Hadtudományi Doktori Iskola kutatási területein, valamint az NKE további doktori iskolái doktoranduszainak képzésében is. A kötet nem csak a katonákról szól és nem csak a katonáknak íródott, haszonnal forgathatják a katonadiplomáciai szolgálatot teljesítők és a szolgálatra felkészülésüket megkezdők is, valamint a diplomáciai szolgálatba készülők is.

A tanulmánykötet a megjelenése után önálló életre kel, mert egyrészt folyamatosan inspirálja a szerzőt, az egykori moszkvai katonai és légügyi attasét, a kutatót, hogy újabb nézőpontból, új forrásokkal és dokumentumokkal, a legújabb, releváns szakirodalom felhasználásával mutassa be Oroszországot, másrészt az olvasóközönséget is, hogy befogadja ezt történelmi korszakokon átívelő munkát.

Siposné dr. Kecskeméthy Klára